

gnum se, et meliora præsumentes, promittit temerè plura quam vires ferant.

IRE, scilicet potius quam te quavis ratione deseram aut offendam.

VERS. 34. — AT ILLE, scilicet Jesus, quod addit Syrus.

DICO TIBI, expressis verbis, quod modo dixi taci-
tis.

PETRE. Syrus, Simon.
NON CANTABIT GALLUS, non erit gallicinium HODIE, id est, hęc nocte.

DONEC, priusquam.
ABNEGES. Compositum ponitur pro simplici *neges*.

NOSSE ME, quod noveris me, et consequenter quod discipulus meus sis.

VERS. 35. — ET DIXIT EIS. Subjunct Christus, sermo ad omnes discipulos verso, volens clarius explicare conditionem instantis temporis, quo illi sic à Satana agitantur, ut Petrus cum negaturus.

QUANDO MISI VOS PRÆDICATUM EVANGELIUM REGNI CÆLORUM PER JUDEAM UNIVERSAM. Non dicit, *quandis mecum fuistis, nunquid aliquid defuit vobis?* confert enim absentiam discipulorum à se ante passionem, cum eà que copit à passione.

SINE SACULLO, Græcè, *sine marsupio*, id est, sine pecuniâ.

ET PERA, et sine cibo sive viatico.
ET CALCAMENTIS, quibus pedes toti muniti forent adversus offendicula.

ALIQUID FERENDUM NECESSARIUM.
NIHI, licet nullâ re ad iter faciendum commodè instructi, esset emissi, tamen nihil defuit. Quare? quia suppediabat quicquid esset necessarium ab illis quibus Evangelium prædicabatur, faventibus mihi, et gaudentibus in universis quæ gloriôsè fiebant à me, supra 13, v. 17.

VERS. 36. — SED NUNC, verum hoc tempore. Significat enim tempus proximè instans, juxta id quod mox dixerat Petro, v. 34, se hodie ab ipso negandum.

privilegium, ad successores propagandum, ut videlicet tanquam caput Ecclesie nunquam nec ipse nec successores ejus in decendâ verâ fide deficerent, juxta illud Leonis, serm. 5, de assumptione suâ ad pontificatum: in Petro, sermo 190, ad Innocent: Dignum arbitror ibi potissimum rescari damna fidei, ubi non possit fides sentire defectum. Cui enim alteri sedè dictum est aliquando: *Ego rogavi pro te?* etc. ET TU ALIQUANDO CONVERSUS, à peccato negationis tue, inquit Theophyl. Quamvis alius per commodos possit esse sensus, ut illud, *aliquando*, jungatur cum *confirma fratres tuos*, et illud, *conversus*, non significet conversionem ad penitentiam, sed ad eos, quos confirmaturus erat hoc sensu: Et tu aliquando, cum opus fuerit, et aliquos in fide nutantes videris, ad eos conversus, confirma illos, quomodo dicitur, psal. 81, vers. 7: *Deus, tu conversus*, scilicet ad nos, *visitabis nos*. Cum autem Petrus, audiens se cribandum, et in fide periclitaturum, animosus de se multa promitteret, negationem sui Christus ei prædixit, et mox conditiones instantis temporis clarius explicans, dixit omnibus discipulis:

Qui vestrum; non enim de omnibus loquitur, sed de discipulis suis duntaxat.

SACULLUM, marsupium pecuniâ repletum.
TOLLAT, secum ferat eò quò abire cogatur.

ET PERAM instructam cibo; scilicet qui habet, tollat.

ET QUI NON HABET, scilicet gladium. Relinquitur enim hic subaudiendum ex proximè sequentibus; quod quidem Syrus clarius repetit.

VENDAT; *πῶλοισι* vendet; verum alii codices Græci legunt, *πῶλοισι*, imperativum, *vendat*.

TUNICAM. Græcum significat et pallium.

EMAT; *ἀγοράου*, *emat*; in aliis melius est, *ἀγοράου*, *emat*. Neque præcipit neque consult Christus discipulis suis, ut jam aliter se gerant quam allas ipsos instruxerat; ut jam de marsupio pleno pecuniâ et perâ cibo referat solliciti sint sibi que prospiciant (quod certè Judas impiè fecerat), neque ut gladios sibi comparent, quibus hostes aut invadant aut arceant. Docet hoc Euthymius his verbis: Quod sequitur, *vendat tunicam suam et emat gladium*, per *emphasim* dicit, solum ostendens esse tempus ultionis, *venientibus*, quantum nunquam aliis, *persecutionibus*; non quòd gladiis vim propelli vellet; nam Petrus ita ultisci volentem postea prohibuit. His igitur verbis describit duntaxat et explicat Christus instantis jam temporis conditionem, prorsus contrariam conditioni temporis præteriti. Nimirum, commodissima illi vivendi rationi, quâ antea discipuli usi fuerant, licet corpore absentes à Domino, opponit acerbissimam persecutionem, quæ hæc ipsâ nocte inchoanda erat, ipso mortis supplicium advenit, duratura ad vitam apostolorum et amplius; quâ non solum non essent homines ipsis suppediaturi viæ necessaria, verum etiam conaturi vitam auferre, ita ut humano iudicio arma quàm maximè forent ipsis necessaria. Jam, inquit, instat alia temporis conditio, ejusmodi ut quicquid discipulorum meorum, humanis præsidis niti, et hominum more sibi providere vellet, non mutet locum, nisi sufficienti apparatu cibi pecuniarumque instru-

VERS. 35. — QUANDO MISI VOS, prædicatos in Judæa regnum cælorum, SINE SACULLO ET PERA, id est, sine pecuniâ et cibo, sive viatico; continent enim utrobique pro contento ponitur, nam pro sacculo Græcè est, *marsupium* seu, *loculi*. NUNQUID ALIQUID DEFUIT VOBIS, scilicet ad vivendum necessarium? Q. d.: Nihil omnino, eò quòd in me favorem et amorem omnia vobis liberaliter ab auditoribus suppediarentur.

VERS. 36. — SED NUNC, talia instant tempora, ut in odium mei etiam vobis nocituri sint; ut merito qui habet sacculum, pecuniâ referatur, TOLLAT, id est, sinat illum secum, quò abire voluerit; SIMILITER ET PERAM, supple, qui habuerit, tollat illam, seu ferat secum. Sic enim distingendum esse textus etiam Græcus clarè indicat: ET QUI NON HABET, gladium scilicet, quod ex sequentibus repetendum est, VENDAT TUNICAM SUAM, ET EMAT GLADIUM. Quibus verbis non revocat doctrinam olim datam, neque præcipit sumere sacculum, aut peram, aut uti gladio, imò que quòd paulò post etiam prohibuit, sed solummodo describit, ut Euthymius observat, temporis jam instantis et persecutionis acerbissimam, in cuiâ si humanâ provi-

VERS. 37. — DICO ENIM VOBIS, quantumvis vobis incredibile, et causam mutati temporis, tranquillam in turbulentum, faventis discipulis suis in hostile.

ADHUC, *emphasim* habet indignitatis rei, præter cetera prophetarum vaticinia, jam in me impleta, illud quod est omnium caput, superest. Significat, nondum se omnibus officii sui numeris defunctum esse; donec iniquis et sceleratis annumeratus fuerit, tanquam unus ex eorum ordine.

QUO SCRIPSUM EST, per Isaiam prophetam. Scriptum si est, non tam fiet hostium potentia, quàm voluntate divinâ; ut non tolerabitur malum ab invito, qui ut prædicare potuit, ita potuisset et cavere.

ET CUM INIQUIS, inter iniquos sive sceleratos, qui iniquus non erat; DEPUTATUS EST, computatus est, tractatus more iniquorum, ut tractari solent et merentur iniqui, legumque transgressores, nimirum publicè comprehensus, damnatus, variis contumeliosis affectus et modis punitus, tandem etiam in medio latronum crucifixus. Reliqua ad hujus prophetie explicationem facientia, dicta sunt alibi. Jam vult hic dicere Salvator: Hoc autem non implebitur in me, nisi mutatis erga me populi animis; qui cum mihi, etiam principibus agrè ferentibus, favore consueverit, jam è contrario, cum principibus suis conspirans, me tanquam sceleratum postulabit ad penas omnes ac mortem, et tam vivum quam mortuum prosequetur odio plusquam hostili. Quemadmodum ergo cum mihi bene vellent, bene quoque volebant faciebantque vobis discipulis meis; ita jam odientes me, odio habebunt aversaturique sunt et vos discipulos meos, nec tantum non benefacient, verum etiam modis omnibus persequentur, et querent non minus quam me ad necem. Hoc reum statu, discipuli proculdubio, et gladiis se ar-

dentia nitendum esset, meritò sacculo et perâ, gladiis cum jacturâ vestium comparatis, ad vite tuenda præsidium uti deberent. Causam reddidit:

VERS. 37. — DICO ENIM VOBIS, quantumvis vobis videatur incredibile, QUONIAM ADHUC, id est, præter omnia mala, in me impleta et implenda, etiam illud, quod ceterorum caput est, oportet impleri in me; nam illud adhuc magnam *emphasim* spirat. ET CUM INIQUIS, id est, inter iniquos et sceleratos, DEPUTATUS EST, quia more iniquorum tractatus, dum instat latronis captus, flagellatus, damnatus, et in medio latronum velut corypheus eorum crucifixus est. ET ENIM EA, QUE

mascent, et nihil ab aliis adjumenti expectantes, de necessariis vite in longum tempus solliciti sibi ipsi prospexissent, si humana consilia secuti fuissent; sed melius sapientes, Deoque confisi, inermes et pauperes, perexerunt, inter hostes; Evangelii prædicandi officium implere: nisi quòd triduo proximo plus æquo turbati, neque adhuc Spiritu sancto confirmati, ad humana, verisimile est, præsidia non minimè respexerint.

ET ENIM. Nihil mirum illud Isaiæ in me implendum, quandoquidem omnia EA QUE SUNT DE ME scripta et prædicta pro legem et prophetas, FINEM HABENT, finem accipiunt, jam finitur; jam perfectiuntur, ait Euthymius, et consummantur. Hinc clamat postmodò Jesus è cruce: *Consummatum est*, Joan. 19, v. 30.

VERS. 38. — AT ILLI, signanter Petrus, auctore Ambrosio.

DUO GLADII. Apostoli intelligentes Jesu præceptoris verba propriè, responderunt præsto sibi esse duos gladios, ut intelligerent an judicaret illos sufficere ad resistendum presentis periculo, necne.

SATIS EST. Non subaudit, satis est quòd adsint duo gladii, ad repellendos videlicet hostes expectatos, quasi velit ut gladios illos secum ferant; sed *satis est*, verborum hæc de re. Sic enim consuevimus abrupte sermonem eorum qui non intelligunt quæ à nobis dicuntur, *satis est*, bene habet; ita rectè Theophylactus. Atqui, si non intelligebat apostoli quid sibi vellet Dominus, cur non explicuit eis Dominus; præsertim cum Petrus potuerit occasionem hinc accipere liberis exerendi gladii adversus invasores Domini? Non judicabat Dominus verba sua tunc temporis clarius exponenda esse, sed relinquebat suo tempore intelligenda per illustrationem Spiritus sancti. Sive verò Petrus occasionem hinc acciperet utendi gladio, sive non, decreverat divino consilio Jesus permittere ut gladio ferret, justas ob causas.

VERS. 39. — EGRESSUS, domo in quâ cenam hanc celebraverat.

IBAT, Græcè, profectus est.
SECUNDUM CONSUETUDINEM SUAM; vide supra 21, v. 37: *Tradendus*, ait Bala, à discipulo Dominus, *consueti recessus locum, quò facilissimè reperiri possit, ait*. Ubi sunt ergo qui cum mortem timuisse, invitumque contendunt esse crucifixum?

IN MONTEM, in hortum villæ que dicitur Gethsemani, sitæ ad radicem montis OLIVARUM. Syrus, *domus olivarum*, id est, olivæ.

SUNT DE ME, prædicta scilicet pro legem et prophetas, FINEM HABENT, id est, jamjam perficienda et consummanda sunt. Unde sequenti die ex cruce proclamavit: *Consummatum est*.

VERS. 38. — AT ILLI DIXERUNT: DOMINE, ECCE DUO GLADII HIC; mihi saltem invenire, unde gladii in familia Christi. Sed nihil mirum, si in domo hospitii, essent duo gladii. Satis autem patet apostolos non intellexisse verba Christi. Unde Christus etiam respondit: *Satis est*, non ad confirmandam eorum opinio-

ne, quasi dicere vellet, duos gladios sufficere ad sup-

plendendum, quandoquidem omnia EA QUE SUNT DE ME scripta et prædicta pro legem et prophetas, FINEM HABENT, finem accipiunt, jam finitur; jam perfectiuntur, ait Euthymius, et consummantur. Hinc clamat postmodò Jesus è cruce: *Consummatum est*, Joan. 19, v. 30.

VERS. 38. — AT ILLI, signanter Petrus, auctore Ambrosio.

DUO GLADII. Apostoli intelligentes Jesu præceptoris verba propriè, responderunt præsto sibi esse duos gladios, ut intelligerent an judicaret illos sufficere ad resistendum presentis periculo, necne.

SATIS EST. Non subaudit, satis est quòd adsint duo gladii, ad repellendos videlicet hostes expectatos, quasi velit ut gladios illos secum ferant; sed *satis est*, verborum hæc de re. Sic enim consuevimus abrupte sermonem eorum qui non intelligunt quæ à nobis dicuntur, *satis est*, bene habet; ita rectè Theophylactus. Atqui, si non intelligebat apostoli quid sibi vellet Dominus, cur non explicuit eis Dominus; præsertim cum Petrus potuerit occasionem hinc accipere liberis exerendi gladii adversus invasores Domini? Non judicabat Dominus verba sua tunc temporis clarius exponenda esse, sed relinquebat suo tempore intelligenda per illustrationem Spiritus sancti. Sive verò Petrus occasionem hinc acciperet utendi gladio, sive non, decreverat divino consilio Jesus permittere ut gladio ferret, justas ob causas.

VERS. 39. — EGRESSUS, domo in quâ cenam hanc celebraverat.

IBAT, Græcè, profectus est.

SECUNDUM CONSUETUDINEM SUAM; vide supra 21, v. 37: *Tradendus*, ait Bala, à discipulo Dominus, *consueti recessus locum, quò facilissimè reperiri possit, ait*. Ubi sunt ergo qui cum mortem timuisse, invitumque contendunt esse crucifixum?

IN MONTEM, in hortum villæ que dicitur Gethsemani, sitæ ad radicem montis OLIVARUM. Syrus, *domus olivarum*, id est, olivæ.

SUNT DE ME, prædicta scilicet pro legem et prophetas, FINEM HABENT, id est, jamjam perficienda et consummanda sunt. Unde sequenti die ex cruce proclamavit: *Consummatum est*.

VERS. 38. — AT ILLI DIXERUNT: DOMINE, ECCE DUO GLADII HIC; mihi saltem invenire, unde gladii in familia Christi. Sed nihil mirum, si in domo hospitii, essent duo gladii. Satis autem patet apostolos non intellexisse verba Christi. Unde Christus etiam respondit: *Satis est*, non ad confirmandam eorum opinio-

ne, quasi dicere vellet, duos gladios sufficere ad sup-

DISCIPULI, apostoli undecim.

VERS. 40. — AD LOCUM montis olivarum consecutum, in quo orare noctu consueverat, vocatum Gehisemani.

NE INTRATUS, non intrare, id est, orate hoc, ne intratis.

VERS. 41. — ET IIS. Tunc ipse, AVECTUS EST, tanquam vi, natura enim solatium quærebat ex societate charissimorum discipulorum, sed ratio impellebat ut sequestratus tristitiæ magnitudini mederetur per orationem.

AB IIS, discipulis suis, perisque omnibus, octo videlicet. Nam tres propius secum assumpsit, quod narrat priores evangelistæ.

QUANTUM IACTUS EST LAPIDIS. Lapidis levis subaudit Richelius, id est, quinquaginta aut sexaginta passibus, nam hujusmodi spatium projici queat lapis fundat aut manu. Non dereliquit eos alio prorsus loco, jam cum persecutionis tempestas ingrueret, cujus ipso fecerat etiam certiores, ne concederent animis, et derelictos tempestas nullo negotio absorberet; sed tanto se ab eis separavit spatio, quanto et ipse solus tristitiam atque orare, et illi sic orantem, ut non perinde tristiam, conspiciere possent, denique facili ad se mutuo possent ultrò citroque redire.

POSITIS, flexis humi. Non est hoc contrarium ei quod priores evangelistæ dicunt, prociidisse in faciem suam terram; nam et sic cadere quis potest in faciem et terram ut flectat genua, præter hoc quod credibile sit, Dominum primum flexisse humi genua erecto corpore, tandem deficientibus præ teneritudine tristitiæque corporis viribus, et orationis fervore crescente, etiam corpus in terram dejecisse, ut fieri solet in secretis et valde seriis orationibus.

VERS. 42. — SI VIS, si placet. Ita declarat affectum suæ naturæ, ut non omitat significationem reverentiæ et obedientiæ debitæ.

TRANSFER. Græcè, transferre, infinitivus loco imperativi; vel defectiva oratio est, quod inquit Euthymius; deficit enim transfer, aut potius potes.

MON MEA VOLUNTAS, naturalis.

SED TUA divina, quæ eadem est mea secundum divinitatem tecum mihi communem: quin etiam secundum rationem mihi homini propriam, ego eidem assentior.

FIAT. Clarius hæc partem Lucas extulit, quam cæteri Evangelistæ. Fiat quod tua sancta voluntas

defensionem, sed satis est, videlicet verborum hæc de re. Est enim modus abrupti sermonem, ut cum dicimus, Deus habet, satis est; quo significamus nos amplius de re nolle loqui. Quævis sensum tradit Theophyl. Applicat hunc locum allegoricè Bernardus, lib. 4. de Considerat., c. 4., ad duos gradus, quos habet Ecclesia: spiritalem, manu sacerdotis; materiam, manu imperatoris et militis exercendam.

VERS. 45. — APPARUIT AUTEM ILLA ANGELES DE CÆLO CONFORTANS EUM, id est, addens ei animum in istâ extremâ angustia instantis passionis, quando humanam naturam, solatium tam divinum quam humanum destituerat. Verisimile est autem confortationem istam ab angelo factam, suggerendo ei fructum, qui ex pas-

decrevit, non quod humanæ hujus mæe naturæ suadet imbecillitas.

VERS. 45. — APPARUIT, visibilis humanæ specie; erat enim humana Christi natura confortanda.

AUTEM, oratione tertio repetitâ.

ANGELUS, Michael, quod quidam aiunt; nimirum, summus angelorum summo Dei Filio, sed modicè quam angeli minorato, Hebr. 2. v. 9, quod ad hominem mortalem. Nam postquam mortem resurgendo calcavit, etiam humanitatem suam majestati angelorum superposuit, ait V. Beda.

DE CÆLO, id est, cælestis, vel de cælo delapsus, et à Deo Patre missus.

CONFORTANS, confirmans eum, addens ei animum, et responsum ab orato Patre afferens. Inferius jam erat et laborabat, extremis pressus angustis, quod ad humanam naturam; et poterat quidem se ipse confirmare, id est, divina natura humanam, imò etiam humana natura seipsam, siquidem ipse voluisset; sed nunc quidem noluit, relinquens non solum humanam naturam sibi, verum etiam spontè deficiens humanæ naturæ mentem in solam materum impendunt considerationem, nec alicudè admittens eorum contemplationem quæ solamen afferre possent. Cæterum sine omni consolatione dii esse noluit, sed voluit eam extrinsecus advenire finitâ oratione, addeque laboranti sibi succurri ab angelo misso à Patre, ne frustra orasse et ad Patrem recurrere in tribulatione videretur discipulis, spectantibus hæc aut certè legentibus; doceretur è contra, perseverantis orationis assiduaque recursus ad Deum in tribulatione fructum esse divinam consolationem confirmationemque, etiamsi non semper tribulatio ipsa auferatur. Confortavit porrò angelus Christum verbis, videlicet dicens ei tanquam homini, ut confortaretur ac roboraretur, ait Euthymius. Credi autem potest quod non citra illustrem laudem pronamque adorationem, quod habet Titus, angelus eum hujusmodi oratione affatus est: O Christe, Fili Dei vivi, audita est oratio tua à Deo Patre tuo, eaque ipsi gratissima est et acceptissima, quippe quâ, quamvis patitur natura humana tua horrorem summum et tristitiam morte non inferiorem, eo imminente calicem passionis ac mortis, tamen submittis eam paternæ voluntati, et paratam offers ad ferendum quæcumque Pater decreverit. Aufer igitur horrorem hunc ac mororem, quem spontè tibi ipse accessivisti, ut ab eo inchoares paterni consilii per-

sione ad gloriam Patris illustrandam, et ipsi Christo, et toti humano generi sequeretur. Demonstrari vero voluit hæc angeli confortatione fructum orationis perseverantis, ne frustra orasse videretur, quando passionis translationem impetrare non potuit. Et relictus IN AGONIA, id est, anxietate, timore et lætæ animi secum. Nam agoniam proprie est ille angus animi, quo quis trepidat et æstuat, qui in certamine descendens est. Itaque Lucas uno verbo exprimit id, quod alii dixerunt pluribus, contristari, pavere, tendere, tristem esse usque ad mortem; ex horrore scilicet instantis passionis. PROLIXIUS ORABAT, quia tertio ad orationem rediit: nam omnes tres orationes Lucas tanquam unam perstringit.

fectionem. Satisfactum hæc parte est, resume animum, quo fortiter aggrediaris et viriliter perficias reliqua, ob oculis mentis ponens, et gloriam quam tibi hæc ratione paries, et salutem quam afferes humi generi. Proposito tibi gaudio, crucem sustine, futurus auctor et consummator fidei plurimorum; Hebr. 12. v. 2. Scio quidem te id facturum, etiam non momentè me, neque opus tibi esse Domino meo confirmatione meâ, qui à te ipso confirmor ut sim et vivam; sed ut gratum tibi sit hoc ministerium meum, quod Deo Patre tuo jubente dispensativè exhibeo, etiam atque etiam ero.

VERS. 44. — ER, postum pro nam; non enim postquam confortator angelus apparuisset, tunc factus est in agoniam, et sudavit sanguinem, prolixiusque oravit; imò verò tunc, confortatus angelicis verbis, ab oratione cessasse et surrexisse, ac premonitis discipulis proditori obviam ivisse, intelligendus est, tanquam responsum à Patre et orationis suæ fructum consecutus. Sed causa apparentis angeli, agoniam fuit, et orationis contentio, comitata sudore sanguineo. Est igitur hysteronproteron observandum in hæc Lucæ narratione.

FACTUS, constitutus.

AGONIA, angore, angustia, anxietate animi. Significat Græcis agoniam, illum horrorem et angorem quo corripit solent homines, jam instantæ atque urgente gravi discrimine; atque omnino, illud quod priores evangelistæ pluribus verbis expresserunt, contristari, pavere, morere seu tendere, tristemque animum usque ad mortem, il Lucas uno agonie verbo extulit, nullum intelligens aut certamen aut conflictum in Christo fuisse, qui spontè angorem hunc in se admisit.

PROLIXIUS; ad verbum extensius. Intensus vertunt quidam. Euthymius, ut noster interpres, protendebat orationem, inquit. Utrumque locum habuit, nam et extensè se prolixè oravit, quia tertio ad orationem rediit, quod disertè narrarunt Matthæus et Marcus; et intensè, quia profundo et toto corde, ut solent ii qui in magnis versantur angustis. Cæterum nemo unquam intensus Christo oravit, quando cumque oravit, cujus animum nulla res occurrente distrahere poterat. Discimus hinc, quò magis angimur, eò magis nobis insistendum esse orationi.

ER FACTUS EST, præ vehementiâ agonie anxietatisque et orationis ardore, sicut ERIS, sudor è corpore ejus emanans, sicut CUTTÆ. (Græcè, quasi grumi.) Grumi sunt guttæ ampliores sive crassiores), SANGUINIS, id est, sanguineæ. Porrò quasi ut cicut addit Evangelista, non quòd non fuerit veræ guttæ, imò grumi, neque quòd non fuerit verus sanguis, sed quòd non fuerit

VERS. 44. — ET FACTUS EST SUDOR EJUS Sicut CUTTÆ, SANGUINIS, id est, sanguineæ, quia guttæ quidem veræ erant, sed æque, mixtæ tamen sanguine, non purus sanguis; quod significatur illâ particula similitudinis; RECURRENTIS IN TERRAM; quo indicat, sudorem illum copiosissimè fluxisse; Græcè est grumi sanguinis, quo significantur guttæ crassiores; idè que putant quidam istum sudorem miraculo tribuendum. Sed quia Græcum semper usurpat simpliciter pro

verè guttæ sanguinis; poterant autem esse videri, quia erant tinctæ sanguine. Guttæ æque erant, sed mixtæ sanguine. Magna copîa aquæ erumpit à Jesu corpore, cumque eadè tunc tendis sanguis, ita ut sudaret aquam simul et sanguinem, sudorem, inquam, constantem aquâ et sanguine, quamquam copiosiore aquâ quam sanguine. Naturale est homini, in extremo metu et summis animi angustis ob mortem aut alia mala impendentia constituto, sudare aquam: metus, angustia, anxietasque, animo Jesu, ob oculos sibi ponenti proximos crudelissimæ mortis cruciatu, hujusmodi fuit, ut sudarit etiam sanguinem, naturâ tantum intus patiente violentiam, quanta per poros carnis cutisque eiecerit unâ cum aquâ sanguinem. Multi illud tribuunt miraculo; sed nihil prohibet quin natura id possit, tanquam rarum sit, in hominibus delicatissimæ optimæque constitutionis, quibus corpus rarum et sanguis subtilis est; qualis haud dubium Jesus erat, conceptus de Spiritu sancto à virgine; prædeante nimirum de venis sanguine simul cum aquâ. Nihil enim aliud est sudor, quam pars sanguinis aquosa, expressa è venis. Porrò non in congruum Jesu fuisse hujusmodi mortis metum dictum est alibi, contra blasphemias nostræ ætatis hæreticos. Jam quare Jesus sudare voluerit etiam sanguinem, quid melius dicas, quam ut copiosissimè nos redimeret, et largissimè pro nostris peccatis satisfaceret? Considerare enim licet, quam fervens amoris ignis occupavit cor Jesu, qui vivum sanguinem per corporis poros distillare coegerit, quemadmodum vehementia ignis facere solet, ut aqua è rosis emanet: nimirum volebat sacrificio Patri pro nobis modo offerendo addere hunc odorem suavitatis; hunc, inquam, sudorem sanguineum, cum lacrymis et prece validâ conjunctum.

RECURRENTIS abundè. Decurrentes, descendentes, habent plerique Græcorum codicum, ita ut ad guttæ referatur, non ad sanguinis; quamquam eòdem redeat sensus.

IN TERRAM, è facie, manibus pedibus orantis et humi prostrati; cum scilicet positus genibus Patrem supplex oraret.

VERS. 45. — ET CUM, cum autem.

ET VENISSET. Conjunctionem et addit Latinus cum Syro. Quemadmodum trinam Domini orationem, sigillatim à prioribus evangelistis recensitam, Lucas habuit pro unâ, quia ter eundem sermonem dixit, id est, item unum oravit; ita trinam discipulorum visitationem admonitionemque pro unâ habuit.

PRE TRISTITIA, non ex crapulâ, non ex fluxu carnis hilaritate, non ex stupore crasso, non denique ex

guitis, non est improbabile naturaliter hoc contingere, sive hoc fecerit omnia et æ metus in delicatissimâ complexionè corporis rari et sanguinis subtilis; metus enim et æstus animi vehementes sudorem exprimere solet; sive potius animi fortitudo cum expresserit, luctando contra timorem. Animus enim fortis dum vehementer adversus anxietates ac timores insurgit, etiam sudorem exprimit.

contemptu, profecta fuit hæc discipulorum somnolentia, sed ex tristitia immodica; somnus fuit, non tam torporis quam mororis. Prædixerat illis Dominus multa tristitia, sibi ipsique eventura, quæ tristes admodum ipsos reddiderat: nam et ipse dixerat eis Joan. 16, v. 6: *Quia hæc locutus sum vobis, tristitia implebit cor vestrum*. Habet autem hoc tristitia, ut cor contrahens inque angustiam redigens, ac proinde prohibens ne vitales spiritus in sensuum meatu ejaculetur, faciat, ut meatu illos occupent atque obstruant humores grossiores, quales somni sunt causa.

VERS. 46. — Quid dormitis jam, cum dormiendi minimè opportunum est tempus?

SURGITE, exergiscimini.

ORATE. Hæc dixit Christus in primâ maxime discipulorum visitatione, quod intelligitur ex Matthæo et Marco; sed Lucas, quod diximus, visitationem triplicem confundit in unam.

VERS. 47. — Adhuc, eo loquente, cum discipulis: non verba proximè præcedentia: *Surgite, orate ne intretis in tentationem*, sed alia in eandem sententiam, quibus somnolentiam discipulis exercebat, præsentis periculi commemoratione, à prioribus evangelistis descriptâ: *Surgite, emamus, ecce appropinquavit qui me tradet*.

QUI VOCABATUR. Ita loquitur evangelista, quasi proditoris nomen exquiritur habeat.

ANTEGEBAT, antiquam ductor, inquit Euthymius. Nam et sic vocatur à Petro Act. 1, v. 16: *Qui fuit dux eorum qui comprehenderunt Jesum*.

APPROPIAVIT, appropinquavit.

UT OSCULARETUR EUM, ut primi telli loco osculum in hostem jaceret. SYRUS habet, *et osculatus est eum*; apud quem etiam sequitur, ut et in Græcis quibusdam libris: *Hoc enim signum dederat eis: Quem osculatus fuero, ipse est*. Quod quidem subaudiendum hic est, sed priorum evangelistarum, non hujus, scripturam esse crediderim. Unde V. Beda: *Quare osculetur, inquit, alii evangelistæ manifestant, ut hoc indicio discernere possint ipsum esse quem traderet*.

VERS. 48. — JUDA, amice, discipule, œconome, apostole mi. Non designatur eum nomine proprio, quod est blandè deplorantis simul et revocantis.

OSCULO, benevolentie signo, FILIUM HOMINIS, mitem, humilem, lenem, modestum, propter te factum hominem cum Deus sit, ita rectè Theophylactus; qui tibi nihil nocuit, imò utilissimus tibi fuit optimeque de te meritis; tradis malevolis hostibus? Singula verba emphatica sunt plenaque doloris, quibus non aliud Jesus quam pungit proditoris conscientiam, ostendens se non latere quo animo ille osculum præberet, ut vel tantâ lenitate responsiceret. D. Ambrosius ea per interrogationem pronuntianda annotat, quasi, inquit, amantis affectu corripit proditorem, Juda: *osculo Filium hominis tradis? hoc est, amoris pignore vulnus infligis, et charitatis officio sanguinem fundis, et pacis instrumento mortem irrogas? servus Dominum, discipulus vrodus magistrum, electus auctorem? Hoc est*

illud: Utilia vulnera amici, quam voluntaria oscula inimici. Hæc Ambrosius. Similiter Theophylactus: *Non erubescis hoc proditoris genus? misces amico amplexi inimici opus proditionem?* Intelligebat Judas se non latere, noverat innocentiam Domini, toties mansuetudine inaudita provocabat ad mutanda consilia, omni tamen permansit ferè crudelior, Satanâ pectus illius per avaritiam prorsus occupante.

VERS. 49. — QUI CIRCA IPSUM. SYRUS, qui cum ipso ERANT, qui Jesu aderant.

QUOD FUTURUM ERAT, id est, futurum ut Jesus caperetur captivusque abduceretur ab hostibus; accurrebat enim hostium turba ut irrueret in Jesum vimque illi afferret, paulò postquam Judas osculo ipsum indicasset.

DIXERUNT EI, rogantur eum, zelo defensionis concitati, amoreque suppeditante audaciam.

SI PERCUTIMUS, percutiensne, placet ne percutiamus, scilicet turbam hæc irruentem in te ut vim tibi afferat. SYRUS addit, *eos*.

IN, superest Latine.

GLADIO, ut te defendamus? Meminerant abs Jesu dictum in orâ: *Sed nunc qui habet, etc., vendat tunicam suam et emat gladium*, supra, v. 36, sed quia non tam clara ipsis ea verba videbantur quam desiderarent, præsertim cum nõssent vitam simul et doctrinam Jesu ab omni usu gladii ac vindictæ alienissimam; rogant quid sibi faciendum sit irruentibus jam hostibus, testantes se ad pugnam et ad vim hostium accendam paratos. Nam, quamvis se ad resistendum agnoscat impares, tamen partim confidunt, animati recentii hostium prostratione quam viderant, illos à se superari posse, modò Dominus annueret, partim corpora sua pro Domino opponere et ad certam mortem objicere non dubitant, malentes perire cum ipso, quam se vivis accidentibus eum opprimi, tum quia noverant manifestam ipsi injuriam fieri, quem constabat vitæ et doctrinæ irreprehensibilem esse, tum quia paulò ante spontè promiserant optimo præceptorî, se potius mortuiros cum ipso quam essent ipsum deserturi, Marc. 14, v. 31. Quod ergo tunc polliciti fuerant, nunc præstare velle videntur, pugnantur proculdubio animosissimè duobus gladiis quos habebant, sup., v. 38, et aliis armis que inror ministrasset, si Jesus permisisset. Atqui volebat Jesus ut jam pugnando, sed ut aliquando tolerando, pro ipso morentur.

VERS. 50. — UNUS, unus quidam, non expectato scilicet responso Jesu. Commotus enim zelo propinquantem à Domino injuriæ præsentis, sui impositum non patitur.

DEXTERAM, Hoc exprimit hic evangelista ob historicæ certitudinem. *Nec simpliciter dexteram auriculam dicit, inquit Chrysostomus in Joannem, sed mihi videtur apostoli impetum velle ostendere, quod ferè in ipsum capti irruit*.

VERS. 51. — RESPONDENS, iis qui ipsum interrogaverant: *Domine, si percutus in gladio?*

USQUE HUC, hucusque, id est, non vos moveat id

quod futurum est, ita ut me gladio defendere conemini, sed permitte ut hucusque progrediantur isti mei inimici, ut hucusque in me saviant quousque eis concessum est, id est, ut me apprehendant. Nam et plura mihi ab ipsis patiendâ sunt, ut impleantur quæ de me scripta sunt. Neque enim ita intelligendum est: *Sinit usque hic*, quasi placuerit Domino Petri factum usque huc, sed amplius fieri noluerit; cum ex verbis quæ Matthæus posuit, intelligatur, potius totum factum, quo usus est gladio Petrus, Domino displicuisse. Hæc interpretatio, inter veteres, est D. Augustini, l. 5 de Cons. evang., cap. 5. Porrò ut Petrus percussit interea dum Dominus hoc responderet discipulis: ita Dominus his verbis ad omnes dictis, mox subjunxit, ad Petrum conversus, ea quæ Matthæus refert Petro dicta fuisse: *Convertite gladium tuum, etc., ut Augustinus eodem loco docet*.

ET CUM TETIGISSET. Et ut reipsâ monstraret Jesus, se nolle armis defendi à discipulis, resarcivit etiam damnatum ab uno discipulorum illatum, Petrique errorem emendavit, nequam oblitus sive potentie sive misericordie suæ. Tactu sanavit, ut ostenderet, nec in passione ipsâ infirmâ, deesse sibi virtutem illam vivificantem, quâ tam multos sæpè ægrotos hæcenus sanaverat.

AURICULAM EJUS, scilicet qui læsus fuerat, id quod Syrus etiam exprimit. Videtur quòd ita amputata fuerit auricula, ut non quidem in terram ceciderit, sed de extremo filo pependit.

SANAVIT EUM, auriculâ suo loco repositâ, sic ut nullum vulnus vestigium appareret. Vulnus erat, infame magis quam periculosum, sed tamen insanabile, quòd cartilago semel defecta non coeat rursus. «Comprehende, inquit Ambrosius, si potes, quomodo et ad dexterâ Salvatoris attactum fugiat dolor, et vulnera non medicamento aspersa, sed tactu abducta, et sanentur. Operatorem suum limus agnoscit, et operatricem suam Domini manum sequitur caro; quomodo enim vult, opus suum creator instaurat. Jut bere potuit, sed operari maluit, ut cognoscamus ipsum esse, qui è limo terræ, corporis membra nostri, et variis apta formavit officii, et infuso vigore mentis animavit.» Hæcenus Ambrosius. Sanare porrò Jesus hunc voluit, ut ostenderet se nolle defendi armis, quemadmodum diximus. *Notuit persecutorum defendi vulnere, qui voluit suo vulnere omnes sanare*, inquit Ambrosius, lib. 5 Offic., cap. 4. Cavet deinde Jesus, ne hinc calumnia ipsi strueretur, et criminis loco objiceretur, quòd magistratui legitimo restitisset, adeoque unum è ministris justitiæ, discipulorum operâ, graviter læsisset quam manifesto cædis conamine. Potuisset enim hoc colore omnibus calumniis dare, quibus eum hostes falsò gravabant, et infamiam ipsi ejusque doctrinæ intrudere, quasi ad res novandas seditionis conatus usus esset. Præterea, hunc sanando monstravit, quòd non invitus caperetur, sed spontè se ipse traderet. Hoc enim miraculum tantò magis est observandum, quanto imbecillior nunc esse videtur Christus. Erat quasi adversariorum captivus,

corpore, at non majestate. Etsi enim non vitium majestate suâ ad opprimendos illos, declarat tamen hæc sanatione eam sibi adesse, ut iterum testetur, se, non humanis viribus, sed suâ ipsius voluntate captivum fieri. Nam qui poterat rem difficilliorè, aurem amputatam restituere, facile erat intelligere posse, si vellet, rem faciliorem, evadere ex hostium imminentiâ manibus. Insuper hoc miraculo Jesus, perfectæ modisque omnibus absolute mansuetudinis, et erga inimicos charitatis, exemplum omnibus reliquit. *Illi justo mortem inferebant*, inquit Ambrosius, *persecutorum vulnera iste sanabat*. *Erudians nos*, ait Chrysostomus in Joannem, *quòd in persecutores nostros, beneficos nos esse oporteat*. Postremò Malchi aurem sanavit Jesus, ut respiciens occasione adversariis præberet, quâ à contempio scelere possent revocari, et ab insanâ, inquit Theophylactus, *abstineret*. Ceterùm horribilis ac prodigiosus stupor tenuit illos quos nihil movit tanti miraculi conspectus, *quique venerati non sunt tam clementem pietatis affectum, quòd etiam hostes suos Jesu non passus est vulnerari*, ait Ambrosius. Minus tamen mirum est, in alienâ personâ Christi virtutem non esse intuitus, cum voce ejus prostrati furere non destiterint. Atqui erant illi animis efferatis sensuque reprobo, venudati ut facerent malum, captivi denique Satanae ad ipsius voluntatem, *Deo pro nobis melius aliquid providente*. Verùm in servo ipso qui sanatus fuit, intolerandum existit ingratiitudinis exemplum, si nec divinâ Christi virtute subactus est, ut à duritie respiceret, nec beneficio victus ut ex hoste discipulus fieret.

VERS. 52. — AD SE, comprehendendum.

PRINCIPES SACERDOTUM, scilicet præcipue. Non aderat Caiphas, qui summus omnium tunc erat sacerdotum princeps: sed aderant aliqui ex 24 principibus sacerdotalium familiarum.

MAGISTRATUS TEMPLI, ædiles. Vide supra, versu 4.

ET SENIORES, et magistratus populi. Aderant cum turbâ militum ministrorumque officem fortè etiam, quibus præerat magistratus templi, et principum aliqui, domini cum ministris (interprete Euthymio inter alios) et quidem ex omni ordine (tanti negotium visum fuit) ob causas complures; imprimis ne Judas falleret; si falleret, mox juberet illi ipsunmet comprehendendi; deinde ut audacior esset ad aggrediendum facinus tradendumque præceptorem, presentia ipsorum nixus; tertio ut milites ministrosque animarent, adeoque cogeret, si opus esset, ad comprehendendum Jesum, ne fortè sincerè se verborum dulcedine anti quovis alio modo vinci aut revocari, quominus eum caperent, quemadmodum ministri illi aliquando, qui postquam ab ipsis emissi fuerant ad eum comprehendendum, reversi et rogati cur non adduxissent, responderant: *Nunquam sic locutus est homo, sicut hic homo*, Joan. 7, v. 45, 46. Postremò, ut si qui ex populo Jesum defendere vellent, auctoritate præsentia ipsorum compererentur. Hos igitur, cum propius accessissent, tanquam duces dominique cæterorum, hic præcipue allocutus est Jesus, quippe quorum au-

cloritate res gerebatur; quamquam et omnes præsentes convenerit, quemadmodum dicunt priores evangelista.

VERS. 53. — NON EXTENDISTIS MANUS IN ME, id est, non me tenuistis, ut dicunt alii evangelistae; conati enim fuerunt, sed nondum tenerat hora ejus, Joan. 7, v. 70.

SED HÆC EST HORA VESTRA, id est, hora quæ vobis permittitur agere quod libet, quodque dii opâstis, scilicet, ut extendatis manus in me, et omnia malitie vestræ libidinem in me expleatis. Adversativa conjunctio tantumdem valet, quantum si dixisset: Tunc cum in templo docerem, non erat hora vestra, tunc vobis id non permittatur, ac proinde nec valuisistis, licet voluntas haud deesset. Horam ipsorum intelligit, non quæ fatis ad siderum necessitate adducta cogat ipsos ut hoc jam mali perpetrent; absit! sed quæ à Deo, qui tempora omnia disponit, cæterarum horarum more adducta, permittatur ipsis agere quod dii desiderarint nec quiverint; q. d.: Hæc est opportunitas tandi vobis quæ sita jamque tandem concessa. Simili loquendi modo vulgo utimur, si quis dii prohibitus fuerit facere quod admodum desiderarint, tandem ubi permittitur, hæc est, dicitur, hora ipsius. Concedi autem sive permitti ipsis hæc hora agere quod velint, intelligi Jesus, à Deo Patre et seipso; respici enim ad permissionem divinam, à Scripturis olim prædictam, nam addit secundum Marcum: Sed ut implentur Scripturæ, hæc est hora vestra et potestas tenebrarum. Horam verò potius dicit quam tempus, ut significet, hæc afflictionem ad horam, id est, ad breve tempus duntaxat, duraturam: atque hæc horam urgens, respicit ad præsens noctis tempus, quo illi venerant, tanquam diceret, hæc noctis hora sen nocturnum hoc tempus, vestrum est, quippe pervertitatis vestræ congruum. Denique quam dicit horam ipsorum, tacite opponit horæ suæ, non illi tantum quæ ipse hactenus liberè invitis ipsis egerat quæ sui fuerant numeris, quantum illi quæ ipse aliquando iudicaturus est orbem terrarum, et ultionem retributivam adducturus hostibus suis; q. d.: Hæc est hora vestra, erit vicissim aliquando mea, quæ ego me deo hæc vestra erga me impietate justè ulciscar. Quocirca rectè hunc locum interpretatur Euthymius: Hæc est hora vestra, in quâ à Deo potestatem in me accepistis.

ET POTESTAS TENEBRARUM; et hæc est potestas tenebrarum. Explicatio est ejus quod præcedit, hæc est hora vestra; nam, id est, hæc est potestas concessa tenebris, vobis impiis scilicet, qui tenebras amatis, et in tenebris agitis quod vestrum est, iniquitatem. Reverè noctis attentatis opera, inquit Theophylactus, et potestas vestra tenebrarum est; atque sicubi hæc horam observatis, quæ convenit vobis et operi quo me inviditis. Impios tenebras vocat etiam Apostolus, Ephes. 5, v. 8: Eratis aliquando tenebræ, nunc autem lux in Domino; et cap. 6, v. 12, cum demones vocasset rectores mundi, interpretatur, rectores tenebrarum harum; seu, ut est Græcè, tenebrarum seculi hujus, id est, impiorum. Vocantur autem impij tenebræ, tam quia tenebris obscuratum habent intellectum,

quod ait idem Apostolus, Ephes. 4, v. 18; et erant enim qui operantur malum, Prov. 14, v. 22; tum quia iniquitas cui student gaudet tenebris, fugit lucem nec videri vult, unde et ejus opera vocantur opera tenebrarum, Rom. 13, v. 12; Ephes. 5, v. 11. Quare et alibi Salvator: Dilixerunt, inquit, homines magis tenebras quam lucem: erant enim eorum mala opera. Omnis enim qui male agit, odit lucem, et non venit ad lucem, ut non arguantur opera ejus, Joan. 3, v. 19, 20. Hæc est igitur, ait Jesus, potestas tenebrarum; id est, quod vos me jam comprehendatis occidendum, potestas est à Deo et seipso vobis tenebris, hoc est, impiis concessa adversus me lucem; quare et hæc noctis hora concessa est, nam ut tenebræ nocte dominantur, ita vobis jam permittitur ut lucem, quod in vobis est, ad tempus opprimatis, neque permissum fuit ut interditi id faceretis, quamquam maxime volueritis, quod non nisi nocti et tenebris congruit. Ideo, inquit Beda, adversum me in tenebris congregantur, quia potestas vestra, quæ contra lucem mundi armamini, in tenebris est. Porro hoc verbo evertit Christus omnem adversariorum suorum gloriam; nam utrumque esse efferant ob comprehensionem inimici sui, nihil aliud esse docet quam impios tenebriones. Subdit autem se ipse Dominus ad tempus potestati tenebrarum, ut nos æternum eriperet de potestate tenebrarum; quod factum prædicat Paulus, Coloss. 4, v. 13.

VERS. 54. — COMPREHENDENTES. Superioribus verbis: Hæc est hora vestra et potestas tenebrarum, dederat Jesus hostibus suis facultatem se comprehendendi, nec prius fuit ab illis detentus captivus. Simul atque autem ea facultas ipsis data fuit, efferi, nec beneficio auris Malcho restituta defuit, nec verbis adeo consentaneis rationi flexi, ut erant obdurati, violentas crudelesque manus iniecerunt in eum.

DUXERUNT. Duxerant et introduxerunt; ita est Græcè. Latinus interpres non legit nisi alterum horum verborum, ut neque Syrus; ac cerè videri facile possit alterum Græcè superfluum.

PRINCIPIS SACERDOTUM, Capthæ, ex Matthæo.

VERS. 55. — ACCENSO, ab his qui comprehendebant eum.

IGNIS; erat enim frigus, quod Joannes ait.

IN MEDIO ATRIUM. Atrium intelligit quæ parte lectum est, nam sub dio non struitur ignis, nec jubentur, morari ministri, noctu præsertim. Focus autem erat in medio atrii, ubi se præsens hyeme ministri, interea dum dominos suos opprimerent, calefacere, vel immobilis, vel asportabilis.

CIRCUMSEDENTES, Græcè, cum una consensissent. Syrus, sedebat circa eum.

ERAT, sedebat, PETRUS IN MEDIO EORUM, id est, inter eos.

VERS. 56. — SEDENTEM AD LUMEN, quod resplendebat ab igne, inquit Euthymius, aut certè à lucernâ aliâ quæ; erant enim in atrio illo, non ignis tantum, sed et lucernæ complures, credibile est; ita sedentem ut facies ejus esset obnoxia luminis. Resplendens enim

lumen in faciem Petri, causa fuit ut videri posset et agnosci.

INSTITA DILIGENTIUS, fixis in eum oculis: plus enim quiddam est *ἀντιτάω*, quam *ὄρω*, nempe immotis oculis obtueri.

DIXIT, de eo astantibus.

CUM ILLO HOMINE ERAT, ex comitibus hominis illius vltissimi erat. Ita illa primùm dixit astantibus: deinde ad Petrum ipsum conversa, inquit: Et tu cum Jesu Galilæo eras, quod habent Matthæus et Marcus.

VERS. 57. — NON NOVI ILLUM; neque scio quid dicas, quod addit secundum Matthæum.

VERS. 58. — POST PUSILLEN, paulò post, quadrante fortassis horæ post.

ALIIUS QUIDAM VIDENS EUM, reversum ex vestibulo atrii.

ET TU DE ILLIS ES, ex discipulis hominis istius. Petro egrediente ex atrio, dixit ancilla quedam: Et hic erat cum Jesu Nazareno, quod habet Matthæus, illo paulò post revertente, prior ancilla, ostiaria, inquam, dixit quod Marcus habet, hic ex illis est. Huic suffragatus unus ministrorum, objecti Petro in faciem, pertinacius insistens, ut ait Augustinus, et tu de illis es, quod hic habet Lucas. Primâ vice, una sola ancilla ostiaria Petrum tentavit: posterioribus autem vicibus, ut à pluribus impetibus fuisse significetur, hinc fit ut posteriores evangelistae alios nomen quam priores. Pressus itaque secundâ vice à pluribus Petro, simplici negotio addidit juramentum, quod habet Matthæus.

O HOMO. Hoc omittit Syrus.

NON SCM EX ILLIS, neque novi hominem, Deo ipso teste; id enim addendum est ex Matthæo.

VERS. 59. — ALIUS QUIDAM AFFIRMABAT SOCIIS SUIS.

VERE ET HIC CUM ILLO ERAT, NAM ET GALILÆUS EST; unde factum est ut plures simul accesserint Petrum, cujus dixerint: Verè et tu ex illis es, nam et loquela tua manifestum te facit, quod scribunt Matthæus et Marcus. Denique his se adjunxit cognatus Malchi, exclamans: Nonne ego te vidi in horto cum illo? quod refert Joannes. Hi enim omnes, certatim, et tanquam uno consensu, exprobrantes videntur Petro, quod ex comitibus esset Jesu, et quasi conclamasse ut opprimerent.

CUM ILLO, Jesu Galilæo.

VERS. 60. — HOMO, NESCIO QUID DICIS, non intelligo quid velis dicere, desperam si novem hominem istum quem dicitis, quod est Matthæi et Marci. Respondit enim Petrus, et homini illi cujus sermonem ad socios audierat, et his qui illum secuti istud ipsi simul objectabant: præterquam quod in hoc negotio, quod uni à Petro respondebatur, omnibus responderi intelligi poterat; erat enim unanime maxime malorum consortium.

ADHUC ILLO LOQUENTE. Vix verba finierat. Hoc factum est, in majorem confirmationem veridicæ predictionis Jesu.

CANTAVIT GALLUS, ita et ille audivit.

VERS. 61. — DOMINUS. Syrus pro Dominus scribit Jesus; quamquam D. Augustinus, lib. 5 de Cons. cap. 6, urgeat vocem Dominus, ut probatis reddat conversionem respectuque, cujus hic est mentio, non humanis oculis, sed divinis factam.

RESPEXIT PETRUM. Multi hunc locum intelligunt de corporali conversione et respectu Domini Jesu, sed minus verisimiliter. Cum enim Dominus Jesus fuerit intus, Petrus autem foris in atrio, quod ex Mat. 26, v. 69, notat etiam D. Augustinus; duo illa loca, etsi non unus supra alium, quod tamen putat Augustinus, sed contigua sibi mutuo aut certè vicina fuerint, altero duntaxat aliquot gradibus eminente Marc. 14, v. 66: necesse est dicere fuisse à se mutuo separata, pariete ut minimùm, ne vel consilia actionesque principum temerè cuius è vulgo paterent, vel tumultus insolentium atque irrequietorum ministrorum obesset principibus seriis negotiis occupatis. Nam in exteriori atrio fuit Petrus, inquit Augustinus, inter seruos qui simul se ad ignem calefaciebant; non est autem credibile, quod tibi audiebatur Dominus à Judais. Id ergo cum ita fuerit, non potuit Dominus Petrum oculis corporis aspicere, nisi dicitur vel ostium tunc temporis ita patuisse, ut id factum sit, vel Petrum tunc ingressum fuisse in conclavem, vel denique Jesum foras abductum in atrium; quorum nihil est verisimile, nam ante sui condemnationem Jesus eductus non fuit è conclavi, ac ne quidem statim post: in conclavi autem, ubi principes sua tractabant negotia, non potuit accedisse alteratio illi ministrorum et Petri; denique constituto in conclavi, non facilis potuit fuisse respectus in amplum atrium; patente ostio angusto. Accedit quod obesse potuisset Petro respectus Jesu corporalis, utpote quo facile fuisset proditus; prodesse autem non potuisset per se solus absque respectu spiritali; nam et Judam respexerat Jesus, qui tamen nihil meliò inde redditus fuerat. Quare præstat sequi sententiam D. Augustini loco paulò ante laudato, et interpretari hunc locum de spiritali conversione ac respectu Domini Jesu. Aversus fuerat Dominus à Petro, cui merito arrogantia suæ negaverat gratiam quâ tentationibus resisteret; id enim eandem ob causam sibi accidisse, David conquirerit psalm. 29, v. 7: Ego dixi in abundantia mei, etc. Avertisti faciem tuam à me, et factus sum conturbatus, annotante Ambrosio; remisso autem rigore illo justitiæ conversus respexit Petrum misericordie et clementie oculis, mentem ejus gratie suæ radiis illustrans simul et commovens, ita ut ipsi veniret in mentem, quid Dominus ipsi prædixisset, et quoties Dominum jam ipse negasset, utque peccato agnito salubriter posuisset neque diu in peccato maneret. Sic orat psalmographus, psalmò 6, v. 5: Convertere, Domine, et eripe animam meam, et psalm. 24, v. 16: Respice in me et miserere mihi. Respexit enim Dominus quem ex periculo aliquo vel labore divinâ misericordia liberat; sic ferè D. Augustinus hunc locum explicat. Commendatur igitur hic et divinitas et benignitas Domini Jesu, quod absens,

quod negatus, quod captus et ligatus, non obliviscitur discipuli, sed intuitu pietatis ac gratie respicit lapsusque erigit. *O Bonitatem!* exclamat Theophylactus, *etiam cum negaretur, non neglexit discipuli salutem.* Et ligatus, addit scribens in Joannem, *aspexit atque aspectu approbavit ei infirmitatem, et ad penitentiam ac lacrymas excitavit.* Haudit hoc autem ex Chrysostomo præceptore, qui et ipse in Joannem his verbis scribit: *Tu autem admirare magistri curam et diligentiam, quod captus et ligatus discipulo consistit, intuitu suo jacentem excitans, et ad lacrymas movens. Nec enim fieri poterat, inquit Hieronymus Mattheum enarrans, ut in negationis tenebris permaneret, quem lux respexerat mundi.*

ET RECORDATUS EST, atque ita recordatus est, VERBI DOMINI, et egressus foras flevit amarè, quod sequitur proximo versu, respectus nimirum à Domino converso. *Lapsus enim suum, inquit Chrysostomus in Mattheum, non ante sensit, quam in eum Christus respexisset, cujus inspecto vox illi facta est. Respectus Domini, quasi vox quedam Domini corripentis, auribus Petri insonuit, ait D. Leo, serm. 3 de Passione Domini.* Non est enim penitentiae initium nisi à Domini respectu; quia non solum cum agitur, verum etiam ut agatur penitentia, Dei misericordia necessaria est, ait D. Augustinus, *Enchiridii cap. 82.* Ad quem D. Augustini locum hic alludens Beda: *Respicente Domino, inquit, Petrus ad cor reversus, maculam negotiationis penitentiae lacrymis tergit; quia non solum cum agitur penitentia, verum etiam ut agatur, Dei misericordia necessaria est. Respicere namque ejus misereri est.* Haec ille. In quam sententiam et D. Ambrosius hoc loco: *Quos Jesus respicit, plorant delictum; et alibi: Jesu, labentes respice, et nos videndo corrige: si respicias, lapsi stantibus, fletuque culpa solbitur.*

SICUT DIXERAT. Quomodo præmonitus ab ipso fuisset.

QUIA, superest.

PRIMUMQUE, vide supra, v. 34.

VERS. 65. — ET VIRI; illi autem qui TENEbant, quibus commissum erat ut tenerent, qui tenendo illo et observando et custodiendo eam nocte erant delegati: non enim sufficiebat vincitum et funibus ligatum esse, nisi multorum præterea ministrorum, partim manibus teneretur, partim presentia observaretur et custodiretur.

ILLUM, Jesum est Græcè et Syriacè, clariùs.

ILLUDEBANT ei, sputis ludibriisque jactis in eum.

CEDENTES, eum pugnis et palmis, conviciis ad dentes verbera. SYRUS omittit hanc vocem, cedentes.

VERS. 64. — ET VELAVERUNT EUM; eum, id est, oculos ejus.

PERCUTIERANT, alapis.

VERS. 63. — ALIA MULTA, etc., prout malitia singulis suggereret, pro varietate affectuum varias singuli blasphemias evocabant. Unus forte, quod esset commensator et vinipator, amicus publicanorum et peccatorum, supra 7, v. 34. Alter quod in principio

dæmoniorum ejecisset dæmonia, supra, 11, v. 15, nec tamen se ipse jam posset eripere è manibus; alius quod cum pro Christo ac prophetà se gessisset, et principibus ac Pharisæis restitisset, non prænòset se capiendum et interficiendum ab eis: quòd ipsius stultitia jam pateret, et fallacia quibus populum seducere conatus fuerat, etc. Nox illa tota insomnis ducebatur, et nullà requie datà transigebatur conviciis et injuriis in Dominum, quæ facile conjicere licet, tum ex horà et potestate tenebrarum, tum ex odio eorum à quibus damnatus, tum ex insolentia eorum inter quos erat, satellitum, ministrorum et ceterorum; ipse verò omnia audiebat et ferebat, tacens, patiens, saturatus opprobriis.

BLASPHEMANTES, id est, contumeliosos in divinam majestatem ejus.

VERS. 66. — UT FACTUS EST DIES, simul atque illuxit. Usque ad exortum diei, donec iterum representatus est concilio, intelligitur iudicatus fuisse Dominus, quod notat Augustinus, lib. 3 de Cons. Evang., cap. 6.

CONVENERUNT SENIORES PLEBIS. Græcè, *convenit senatus populi.* Syrus omittit *populi*, et pro *senatus* vertit *seniores*, ut plerique omnes interpretes.

ET SCRIBÆ, jam legitimi concilii formam exhibuerunt. Mattheus et Marcus duplicis contentus meminerunt, nocturni et matutini; Lucas solius matutini, ut qui celebrior fuerit.

DUXERUNT, ἀνάγαγον, vel potius, ut est in aliis libris, ἀνάγαγον, compositum pro simplici ἔλαγον, duxerunt.

ILLUM, solum vinctis.

CONCILIIUM, synedrium, consensuum, conventum. Syrus, *domum congregationis suæ.* Quanquam nocte ductus fuerat in concilium, et auditus, fuerat condemnatus blasphemie, atque adjudicatus morti: tamen concilio huic matutino, ut celebriori magisque legitimo, iterum eum sibi jubent.

VERS. 67. — DICENTES. Non dubium est quin et in hoc concilio, unus omnium nomine locutus sit, et is quoque Caiphas, ut summus Pontifex ac proinde concilii præses et caput, cui etiam præ cæteris cordi erat hoc negotium.

CHRISTUS, Christus ille olim à Deo patribus promissus atque hactenus expectatus, Rex Israel, quem admodum ex doctrinà tuâ discipuli tui credunt.

Dic aptè nomen, principibus et iudicibus Israel, quorum id maxime interest. Rogant tanquam dubitè et qui discere velint, quòd faciliùs eliciant responsum, cum nullà ratione aut credere aut discere velent, sed interrogarent dumtaxat hypocrisite, expiscandi gratià id quod audire velent, quodque sufficere ipsis videretur ad ipsum morte maledandum; id quod etiam ipsi nos respondet. Rogantur hoc idem nocte, et adhibita adjuratione urserant responsum, quod et retulerant, propter quod etiam damnaverant eum; sed quia illud nocte gestum fuerat, ac proinde minus legitima judici specie, revocant eum in concilium hoc, quod præterquam quòd esset diurnum, etiam

celebris erat, à quo nullus principum vel eorum qui ad concilium perinebant aberat, ut si hoc idem confiteatur quod nocte confessus fuerat, atque idem rursus sibi nomen usurpet, iterum mortis reus sententià non refutabili pronuntietur, et tanquam pertinax, confidentiùs Pilato occidendus tradatur; si neget, convincatur confessione nocturnà et multorum testimonis. Nec tamen jam adhibent adjurationem, ut nocte, quia nocte satis faciem experti fuerant ut in hoc negotio responderet. Nec rogant ut nocte: Si tu es Christus Filius Dei; licet enim pluris facerent, et majorem blasphemiam judicarent, quòd se diceret Filium Dei, quam quòd Christum; tamen quia noverrant Pilatum pluris facturum quòd se diceret Christum, quod interpretabatur esse blasphemiam in Casarem, id est, crimen læsæ majestatis Casaræ; erat enim Judæorum omnium opinio, Christum regem fore, et populum à tyrannide omni liberaturum: quam quòd se diceret Filium Dei, utpote qui Deos multos, et patres et filios, adeoque ex hominibus assumptos heros, crederet, prius illud Jesu proponunt: an se habeat pro Christo Rege; non neglecturi postea etiam alterum.

SI VOBS DIXERO ME ESSE CHRISTUM, NON CREDETIS MIHI, quemadmodum hæc jam nocte et aliàs sæpè expertus sum. Verisimile est quòd Dominus Jesus meminerit responsi sui nocte superiore dati; sed quia Lucas nocturnum conventum omisit, recitat Domini responsum absolute, absque significatione relationis ad responsum nocte datam. *Mihi non additur quidem Græcè, sed tamen Latine ac Syriacè. Non creditis verbis meis, qui operibus longè ad persuadendum efficacioribus, non creditistis.* Ita Theophylactus. Perstringit malitiam eorum, quòd non cognoscendi, sed condemnandi studio inquirent. Quamvis enim complura miracula conspexissent, quæ etiam Jesu tacente celestem ac divinam ejus potentiam assererent, adeoque clamarent Redemptorem esse olim promissum, tamen tantum aberat ut crederent, ut etiam modis omnibus persequerentur.

VERS. 68. — SI AUTEM ET, quòd si etiam, vel si, INTERROGAVERO VOS, unde convincere vos possim, et docere me Christum esse; si de hoc negotio vobiscum disserere voluerim, et allatis sacris Scripturis rationibusque veritatem vobis demonstrare;

NON RESPONDETIS MIHI, verbum addit Syrus, id est, non venietis mecum in disputationem eà de re, ut nec aliàs frequenter; supra, cap. 20, v. 7, cum rogarem de Joannis baptismato de celo esset an ex hominibus; ibidem, v. 17, cum quærerem de lapide ad ædificandum reprobat; ibidem, v. 44, cum proponerem vobis Psalmum: *Dixit Dominus Domino meo.*

NEQUE DIMITTETIS. Syrus addit, *me.* Neque absolvetis me à vinculis ac morte, etiamsi convicti innocentem agnoscere me cogamini, sed quavis ratione interficietis. Ea est obstinatio vestra quam novi, præcius quomodo acturi mecum sitis. Cum igitur, inquit, non hoc agatis, quod in legitimis judiciis fieri solet, ut cognitâ veritate aut condemnatis nocentem aut

dimittis innoxium, sed hoc solum, ut mortem, quam mihi inferre decrevistis, justitiæ titulo inferre videamini, indigni estis quibus respondeam: hoc tamen habete, quòd ex hoc erit Filius hominis, etc.

VERS. 69. — Ex noc, scilicet tempore, post hoc tempus, amodo, quòd habet Mattheus, posthac.

AUTEM, non additur Græcè neque Syriacè, rectè tamen suppletur interpres: subaudiendum esse enim tale quid, quale additur secundum Mattheum: *Veni tamen dico vobis.* Hoc habete et sciote, quod verum esse reipsâ comperietis: *Ex hoc erit, etc.* Non respondet disertis verbis se Christum esse, sed dat intelligendum, signo ex sacris Scripturis allato, quod ipsorum animos merito perterrefacere debeat, ut quo asserat, judicii tempus deinceps fore, quo ipsi condemnentur, non sermonum aut doctrine quòd deceantur quos ipse sit; expositor Theophylactus.

VIRTUTIS seu potentie Dei, id est, omnipotentis Dei, constitutus eà in dignitate quæ deceat Christum Filium Dei omnipotentis, idque vobis spectantibus, cum à resurrectione meâ, tum maxime in reditu meo ad iudicium, et vestro malo sermōis agnoscenibus.

VERS. 70. — OMNES, in turbâ, confusè et importunè, nullo ordine servato, non valentes se continere præ letitia, quòd audisse sibi viderentur unde eum possent morte maledicare.

Tu, magnam habet contemptus emphasim: Tu fabri filius, amicus publicanorum, sabbati prævaricator, etc. Et dixerat quidem ipse, non ego, sed *Filius hominis*; at noverant illi quòd eà periphrasi intelligeret se ipsum.

Tu ergo, non tantum ès dignitate Christus, verum etiam naturâ FILIUS DEI? Hoc inferunt ex eo quòd sedere à dextrâ omnipotentis Dei, non alii convenire posse videatur, quam ipsi Filio Dei: atque eò magis id inferunt, quòd decretum ipsis erat, postquam responderisset an esset Christus, et hoc rogare an esset Filius Dei, etiamsi hujusmodi occasionem Jesus suis verbis non dedisset; quemadmodum superiori nocte fecerant, Matth. 26, v. 63: ut de hoc, quod ipsi quidem gravius judicabant, apud Pilatum accusarent, si opus foret, et si quid Pilatum movere posset. Non repetunt autem: *Tu ergo es Christus Filius Dei*; sed intelligentes ipsum concedere quod minus est, se, inquam, Christum esse, qui sibi arrogaret quod majus est, se Filium esse Dei, illud solum rogant quod majus est. Dei Filium aliquem aut esse aut aliquando fore, non credebant, eò quòd Deus unus esset; atque adeò ne Christum quidem naturâ Dei Filium fore credebant, negligentes scrutari quid sibi illud vellet, quod Jesus ipsis aliquando proposuerat: *Dixit Dominus Domino meo, sede à dextris meis*, supra 20, v. 42.

QUIA, id est, quòd ego sum; me esse. Civilitè ascendentem jam. Vos dicitis id quod res habet, et ex argumento jam à me pronuntiato, à vobisque observando, tandem reipsâ cognoscetis ita esse.

VERS. 71. — DESIDERAVIMUS TESTIMONIUM; ad verbum, *opus habemus testimonio.* Superiori enim nocte sollicitè quæsierant testes, qui aliquid morte dignum testarentur

adversus eum : nec invenerant, etiam postquam multi falsi testes accessissent, quod narrant, Matthæus, c. 26, v. 59, 60, et Marcus, cap. 14, v. 55. Syrus : *Quid amplius requiruntur nobis testes? Dixerat nocte hoc Caïphas : Jam omnes totius concilii, etiam illi qui nocte abfuerant, hoc idem dicunt.*

Ipsi iudices AUDIVIMUS nostris auribus DE, EX, ORA, ERIS, scilicet id quod condemnat eum, et morte dignum clamat, blasphemie, inquam, crimen in Deum, CAPUT XXIII.

1. Et surgens omnis multitudo eorum, duxerunt illum ad Pilatum.

2. Ceperunt autem illum accusare, dicentes : Hunc invenimus subvertentem gentem nostram, et prohibentem tributa dare Casari, et dicentem se Christum regem esse.

3. Pilatus autem interrogavit eum, dicens : Tu es rex Judeorum? At ille respondens, ait : Tu dicis.

4. At autem Pilatus ad principes sacerdotum et turbas : Nihil invenio cause in hoc homine.

5. At illi invalescebant, dicentes : Commovet populum, docens per universam Judæam, incipiens a Galilæa usque hinc.

6. Pilatus autem audiens Galilæam, interrogavit si homo Galilæus esset.

7. Et ut cognovit quod de Herodis potestate esset, remisit eum ad Herodem, qui et ipse Jerosolymis erat illis diebus.

8. Herodes autem, viso Jesu, gavisus est valde; erat enim cupiens ex multo tempore videre eum, eod quod audierat multa de eo, et sperabat signum aliquod videre ab eo fieri.

9. Interrogabat eum multis sermonibus. At ipse nihil illi respondebat.

10. Stabant autem principes sacerdotum et scribæ constanter accusantes eum.

11. Sprevit autem illum Herodes cum exercitu suo; et illius indutum veste albâ, et remisit ad Pilatum.

12. Et facti sunt amici Herodes et Pilatus in ipsâ die : nam antea inimici erant ad invicem.

13. Pilatus autem, convocatis principibus sacerdotum, et magistratibus, et plebe,

14. Dixit ad illos : Oblulistis mihi hunc hominem quasi avertentem populum, et ecce ego coram vobis interrogans, nullam causam invenio in homine isto ex his in quibus eum accusatis :

15. Sed neque Herodes ; nam remisit vos ad illum, et ecce nihil dignum morte actum est ei.

16. Emendatum ergo illum dimittam.

17. Necesse autem habebat dimittere eis per diem festum, numm.

18. Exclamavit autem simul universa turba, dicens : Tolle hunc, et dimitte nobis Barabbam;

19. Qui erat propter seditionem quamdam factam in civitate et homicidium, missus in carcerem.

20. Iterum autem Pilatus locutus est ad eos, volens dimittere Jesum.

21. At illi succubabant, dicentes : Crucifige, crucifige eum.

in Christum, in Casarem, quo nihil capitibus, blasphemavit coram nobis ipsis iudicibus, et Dei Filium et Christum se dicens, ac proinde proprio se ore damnavit, id quod etiam apud Pilatum testari possumus, si est opus. His igitur auditis, conclusit dentò Caïphas ex omnium sententiâ, judicavitque Jesum morte dignum esse.

Multa apud alios evangelistas reperire est quæ ad hujus capituli intelligentiam faciunt.

CHAPITRE XXIII.

1. Puis toute l'assemblée s'étant levée, ils le menèrent à Pilate ;

2. Et ils commencèrent à l'accuser, en disant : Voici un homme que nous avons trouvé pervertissant notre nation, empêchant de payer le tribut à César, et se disant le Christ.

3. Pilate l'interrogea donc, et lui demanda : Êtes-vous le roi des Juifs? Jésus lui répondit : Vous le dites.

4. Alors Pilate dit aux princes des prêtres et au peuple : Je ne trouve rien de condamnable en cet homme.

5. Mais eux insistant de plus en plus, ajoutèrent : Il soulève le peuple par la doctrine qu'il a répandue dans toute la Judée, depuis la Galilée, où il a commencé, jusqu'ici.

6. Pilate entendant parler de la Galilée, demanda s'il était Galiléen.

7. Et ayant appris qu'il était de la juridiction d'Hérode, il le renvoya à ce prince qui était aussi alors à Jérusalem.

8. Hérode eut une grande joie de voir Jésus, car il y avait longtemps qu'il le souhaitait, parce qu'il avait entendu dire beaucoup de choses de lui, et qu'il espérait lui voir faire quelque miracle.

9. Il lui fit donc plusieurs demandes ; mais Jésus ne lui répondit rien.

10. Cependant les princes des prêtres et les scribes étaient là, qui insistaient toujours en l'accusant.

11. Ainsi Hérode, avec toute sa suite, le méprisa ; et le revêtant d'une robe blanche, il le traita avec mépris et le renvoya à Pilate.

12. Et dès ce jour-là même, Hérode et Pilate devinrent amis, d'ennemis qu'ils étaient auparavant.

13. Pilate ayant donc fait venir les princes des prêtres, les sénateurs et le peuple,

14. Leur dit : Vous m'avez présenté cet homme, comme portant le peuple à la révolte ; et néanmoins l'ayant interrogé en votre présence, je ne l'ai trouvé coupable d'aucun des crimes dont vous l'accusez ;

15. Ni Hérode non plus ; car je vous ai renvoyés à lui, et vous voyez qu'on ne l'a pas traité comme digne de mort.

16. Je vais donc le renvoyer, après l'avoir fait châtier.

17. Or il était obligé, à la fête de Pâques, de leur délivrer un prisonnier.

18. Mais tout le peuple se mit à crier : Faites mourir celui-ci, et nous donner Barabbas.

19. Celui-ci avait été mis en prison à cause d'une sédition qui s'était faite dans la ville, et d'un meurtre qu'il y avait commis.

20. Pilate, qui voulait délivrer Jésus, leur parla de nouveau.

21. Mais ils se mirent à crier, disant : Crucifiez-le, crucifiez-le.

22. Ille autem tertio dixit ad illos : Quid enim mali fecit iste? nullam causam mortis invenio in eo : corripiam ergo illum, et dimittam.

23. At illi instabant vocibus magnis postulantes ut crucifigeretur ; et invalescebant voces eorum.

24. Et Pilatus adjudicavit fieri petitionem eorum.

25. Dimisit autem illis eum qui propter homicidium et seditionem, missus fuerat in carcerem, quem petebant ; Jesum verò tradidit voluntati eorum.

26. Et cum ducerent eum, apprehenderunt Simonem quemdam Cyrenensem, venientem de villâ ; et imposuerunt illi crucem portare post Jesum.

27. Sequebatur autem illum multa turba populi, et mulierum ; quæ plangebant et lamentabantur eum.

28. Conversus autem ad illas Jesus, dixit : Filias Jerusalem, nolite flere super me, sed super vos ipsas flete, et super illos vestros.

29. Quoniam ecce venient dies, in quibus dicent : Beate steriles, et ventres qui non genuerunt, et ubera quæ non lactaverunt.

30. Tunc incipient dicere montibus : Cadite super nos, et collibus : Operite nos.

31. Quia si in viridi ligno hæc faciunt, in arido quid fiet?

32. Ducebantur autem et alii duo nequam cum eo, ut interficerentur.

33. Et postquam venerunt in locum, qui vocatur Calvaria, ibi crucifixerunt eum, et latrones, unum à dextris, et alterum à sinistris.

34. Jesus autem dicebat : Pater, dimitte illis : non enim sciunt quid faciunt. Dividentes verò vestimenta ejus, miserunt sortes.

35. Et stabat populus spectans, et deridebant eum principes cum eis, dicentes : Alios salvos fecit, se salvum faciat, si hic est Christus, Dei electus.

36. Illudabant autem ei et milites accedentes, et acetum offerentes ei.

37. Et dicentes : Si tu es rex Judeorum, salvum te fac.

38. Erat autem et superscriptio scripta super eum literis Græcis, et Latinis, et Hebraicis : Hic est rex Judeorum.

39. Unus autem de his, qui pendebant, latronibus, blasphemabat eum, dicens : Si tu es Christus, salvum fac temetipsum, et nos.

40. Respondens autem alter, increpabat eum, dicens : Neque tu times Deum, quod in eadem damnatione es?

41. Et nos quidem justè ; nam digna factis recipimus : hic verò nihil mali gessit.

42. Et dicebat ad Jesum : Domine, memento mei, cum veneris in regnum tuum.

43. Et dixit illi Jesus : Amen dico tibi, hodie mecum eris in paradiso.

44. Erat autem ferè hora sexta, et tenebræ factæ sunt in universam terram usque in horam nonam.

45. Et obscuratus est sol ; et velum templi scissum est medium.

46. Et clamans voce magna Jesus, ait : Pater, in

22. Il leur dit donc pour la troisième fois : Mais quel mal a-t-il fait? Je ne trouve rien en lui qui mérite la mort. Ainsi je vais le faire châtier, et puis je le renverrai.

23. Mais ils le pressaient de plus en plus, demandant avec de grands cris qu'il fût crucifié ; et leurs clamours redoublèrent.

24. Enfin Pilate ordonna que ce qu'ils demandaient fût exécuté.

25. Ainsi il leur fit donner celui qui avait été mis en prison pour crime de sédition et de meurtre, selon qu'ils l'avaient désiré ; et il abandonna Jésus à leur volonté.

26. Et comme ils le menaient, ils prirent un homme de Cyrène, appelé Simon, qui revenait de sa maison des champs, et ils le chargèrent de la croix, la lui faisant porter après Jésus.

27. Or il était suivi d'une grande multitude de peuple et de femmes qui le pleuraient avec de grandes marques de douleur.

28. Mais Jésus se tournant vers elles, leur dit : Filles de Jérusalem, ne pleurez point sur moi, mais pleurez sur vous-mêmes et sur vos enfants.

29. Car voici que les jours viendront où l'on dira : Heureuses les stériles, et les entrailles qui n'ont point porté d'enfants, et les mamelles qui n'en ont point allaité.

30. Alors ils commenceront à dire aux montagnes : Tombez sur nous ; et aux collines : Couvrez-nous.

31. Car si le bois vert est ainsi traité, que sera-ce du bois sec?

32. On menait aussi avec lui deux autres, qui étaient des criminels qu'on devait faire mourir.

33. Et lorsqu'ils furent arrivés au lieu appelé Calvaire, ils y crucifièrent Jésus, avec ces voleurs, l'un à droite, et l'autre à gauche.

34. Et Jésus disait : Mon Père, pardonnez-leur, car ils ne savent ce qu'ils font. Pour eux, ils jetèrent ses vêtements, et les jetèrent au sort.

35. Cependant le peuple se tenait là, et le regardait ; et les sénateurs aussi bien que le peuple se moquaient de lui, en disant : Il a sauvé les autres, qu'il se save lui-même, s'il est le Christ, l'élu de Dieu.

36. Les soldats mêmes lui insultaient, s'approchant de lui, et lui présentant du vinaigre,

37. En lui disant : Si tu es le roi des Juifs, sauve-toi toi-même.

38. Il y avait aussi au-dessus de sa tête une inscription en grec, en latin et en hébreu, où était écrit : Celui-ci est le roi des Juifs.

39. Or l'un des voleurs qui étaient crucifiés avec lui, blasphémait contre lui, en disant : Si tu es le Christ, sauve-toi toi-même, et nous avec toi.

40. Mais l'autre le reprenant, lui disait : N'avez-vous donc point de crainte de Dieu non plus que les autres, vous qui vous trouvez condamné au même supplice?

41. Encore pour nous, c'est avec justice, puisque nous souffrons la peine que nos crimes ont méritée ; mais celui-ci n'a fait aucun mal.

42. Puis il dit à Jésus : Seigneur, souvenez-vous de moi, lorsque vous serez arrivé dans votre royaume.

43. Jésus lui répondit : Je vous le dis en vérité, vous serez aujourd'hui avec moi dans le paradis.

44. Il était environ la sixième heure du jour, et toute la terre fut couverte de ténèbres jusqu'à la neuvième heure.

45. Et le soleil fut obscurci, et le voile du temple se déchira par le milieu.

46. Alors Jésus s'écria d'une voix forte : Mon Père,